

не заборављам ништа, све памћим итд. Он је аутсајдер који жели аутсајдерску позицију јер једино из те перспективе може да дође до жељене синтезе.

Метафоричка или китњаста сведеност Арсенијевићевог израза омогућава читаоцу да усред баналности угледа, или тачније, осети лепоту – лепоту човека, лепоту света, лепоту приповедања. Та китњаста сведеност најпрецизније евоцира тајну детињства и чува у одраслом човеку неисквареност дечака. Сложеницама, које евоцирају древну Хелладу, Медитеран, неологизмима и архаичним облицима речи нас повезујући са антиком у којој, како је рекао Ханс Георг Гадамер читајући Хелдерлина, свако са смислом и душом припада свету, у већ постојеће облике речи доливајући нову снагу и нове димензије (попут речи *вечнућак*), враћа нас писаца са путева на које смо залутали, назад, ка себи, ка Човеку, ка Студеници. Смртник ту не само што се сећа бесмртности, него она постаје основни елемент у његовом смртном бићу.

Наизглед узгредне, непретенциозне, засебне кратке цртице, које по књизи Александра М. Арсенијевића траже једна другу, позивају се међусобно, активирају код пажљивог читаоца све оно најбоље људско, оно што је с предумишљајем занемаривано.

Мсп Ненад Р. СТАНОЈЕВИЋ

Библиотека Матице српске

Нови Сад

nenad.stanojevic1508@gmail.com

РИЈЕЧ ЛУЧЕЗАРНА

Олимпијада (Кадих), *Масћило боје Сунца*, Институт за српску културу, Никшић 2022

Књига *Масћило боје Сунца* монахиње Олимпијаде Кадих драгоцен је и у српској науци о књижевности ријетка књига која теолошким методом анализује дјела како тзв. црквене, тако и умјетничке књижевности. Оправданост овог метода ауторка проналази у одредници румунског протојереја Јована Брије из *Речника Православне теологије*, у којој је назначено како се *књижевно дело не може тумачити независно од Светог Предања Цркве из којег је изникло и које садржи*. Према томе, дјела која су заснована на светом предању Цркве, односно јеванђелској истини, неопходно је у том кључу посматрати, како би се истинско значење и вриједност књижевног текста у потпуности прозрела. Другим ријечима, сама садржина дјела импликује и метод којим ће се оно проучавати, те дјела која почивају на јеванђелској поруци не могу бити

тумачена и проучавана ван те поруке. Тако у плуралности методологија које се савременом интерпретатору књижевности пружају монахиња Олимпијада бира сасвим скрајнут метод, који се, ипак, указује као неопходан и пуновриједан при анализи одређених књижевних дјела. Неће, стога, изненадити избор писаца којима ће се ауторка бавити у овој књизи. То су Петар Петровић Његош, Фјодор Михајлович Достојевски, Стефан Митров Љубиша. Ови су аутори, као и њихова дјела, још раније препознати као носиоци православног предања и хришћанске етике, те се тако теолошки метод указује као разумљив пут у проницању сложених порука које њихова дјела носе. Ауторка у њиховом *боіонагахнуітом* дјелу проналази насушну ријеч која ће постати „оруђе истине и сила спасења” (10), истичући њихову јеванђелску функцију. На том теоријском промишљању функције књижевности и недостатности савремене терминологије науке о књижевности заснован је један од десет радова у књизи – *Јеванђељска функција књижевности – ітермин који недосіаје*. Оваквим приступом монахиња Олимпијада се наставља на пут који је у српској науци о књижевности назначио Милан Радуловић, за кога је умјетност значила објективизацију човјекове симбиозе са Богом.

Посебан значај, међутим, носи најстудиознији и најобимнији рад, настао на основу њеног дипломског рада, *Божансївене Лазине іриче (Прїіовейіке Лазе Лазаревића у свейілосїи Православноі Предања)*, у коме ауторка износи потпуно нове увиде о дјелу једног од најзначајнијих српских реалиста. Указујући на претходна тумачења Лазаревићевог дјела Олимпијада скреће пажњу на њихову недостатност јер она превиђају његов најважнији сегмент. Ауторка указује како Лазаревић, поштујући захтјев реалистичке поетике за објективним приказивањем стварности, допуњује непотпуну, „објективну” стварност реалношћу духовне стварности, која је, такође, чулно искуствена. На овај начин Лазаревић ствара посебан вид реалистичке приповијетке, коју Олимпијада назива *хришћанском реалистичком іриіовијейіком*. Као главну тему свих Лазаревићевих приповиједака ауторка издваја јеванђелску љубав, али су уз љубав тематизоване и хришћанске врлине праштања („Први пут с оцем на јутрење”), смирења и покајања („На бунару”) и милосрђа („Све ће то народ позлатити”).

Оправослављењем основних начела реалистичке поетике, закључује Олимпијада, Лазаревић заузима јединствен положај међу српским реалистима и отвара нову формацију реализма, која се може назвати *символички реализам*.

Исконско хришћанско поимање творевине, у овом смислу, своди се на њену онтолошку светотајинственост, а Лаза Лазаревић своје дело заснива на „символичком реализму” хришћанског погледа на свет. Он представља мистички однос између Творца и твари, назван епифанијом или јављањем Бога кроз материју (46).

Символистичко-реалистички мотиви у Лазаревићевим приповијеткама предмет су посебне анализе. Олимпијада издваја и образлаже улогу мотива богојављенске воде, молитве, шкропљења богојављенском водом, иконе, вјетра и звона. Сваки од наведених мотива има посебну функцију у ткиву текста јер се њима оприсутњује Божје присуство у створеном свијету. Свим наведеним указује се на досад у науци непрепознато Лазаревићево преображавање утилитарне функције књижевности реализма у *јеванђелску функцију књижевности*, а он добија статус *приповјегача-бојослова*.

Интересантно је особено својство свјетлости из хришћанског предања, које се јавља у скоро сваком од радова. То се да наслутити из самог наслова књиге. Доиста, сваки од радова у књизи пројављује и разлог зашто је она писана *масилом боје Сунца*. Означава се просвјетљујућа улога књижевности, која надахнута јеванђелском истином може човјеку бити утјеха и путоказ. Стога се речи Светог Игњатија Брјанчанинова, мото уводног есеја „Божанствене књиге – миомирис Светог Духа” Светог Игњатија Брјанчанинова, могу сматрати мотом цјелокупне књиге:

Духовном напредовању светих Божијих људи саобразна је и светлост коју исијавају њихове књиге: но све су оне на небу, све дају светлост, миомирис Светога Духа. [...] Ко чита свете писце, тај се неприметно прикључује Светоме Духу, и зна да Он обитава у њима и да говори кроз њих... (9).

Бог који долази као *свјетлости свијету* данас људима зрачи свјетлошћу Јеванђеља која се преноси и на она књижевна дјела која су библијском ријечју надахнута. Естетика свјетлости заузимала је изузетно важно мјесто у византијској култури, од Филона Александријског, преко Псеудо-Дионисија Ареопагита, све до Григорија Паламе и његових сљедбеника. Светоотачка учења Православне цркве о свјетлости монахиња Олимпијада својим боготражитељским сензибилитетом и рафинираношћу преданог ствараоца и проучаваоца књижевности уноси у низ радова. Сликвит је примјер из приповијетке „Први пут с оцем на јутрење” у којој ауторка издваја тренутак мајчине молитве као најснажнији вид пројављивања вјере и један од кључних момената приповијетке.

То је моменат у ком дечак Миша види мајчино лице озарено божанском благодаћу, то јест, види светлост која јој се разлила по лицу. Наравно, овде није реч о природној, већ о нествореној божанској свјетлости, која се сагледава умним очима но, посредством самог чула вида, али преображеног чула вида самог благодаћу. То је смисао реченице: „После ми заблеснуше очи, па падох ничице...” (45–46).

Истом стазом православне свјетлосне мистике наставља се и у раду „Син светлости – Његош – заточеник искре бесамртне (О „искри”

Његошевој у светлости Православног Предања)”. Мото за овај рад презет је из *Старој завјети* – „Јер сте ви сви синови свјетлости и синови дана; нисмо ноћи нити таме” (1 Сол 5, 5) и у њему се проучава статус мотива „искре” у Његошевом дјелу. Користећи се тумачењем Јована Деретића према коме је појам „искра”, поетско језгро Његошевог пјесништва, метафоричко-символички мотив, ауторка га у свјетлу православног предања мијења у симболичко-реалистички мотив, истичући суштинску разлику.

„Искра” Његошева, према томе, није песнички троп већ мотив којим Свети Владика открива своје мистичко искуство реалног, истинитог виђења светлосне пројаве присуства Бога Светлости који се, као такав, може срести само на једном месту у свим Божијим световима: у Светој Православној Цркви. Његошева „искра” је, дакле, светлосна пројава нестворене енергије благодати Божије, она је светлост Његошевог богопознања (62).

Није случајно ни то што се у четири рада насловом или поднасловом истиче да су настала „у светлости Православног Предања”. Складно се стога у књигу уклапају и једну цјелину са њом чине илустрације, дјела епископа западноамеричког Максима Васиљевића. На корицама књиге представљен је Његош у тоновима византијско плаве боје, карактеристичне за средњовјековно православно сликарство. Из његовог лица исијава свјетлост богопознања, о коме са жаром пише монахиња Олимпијада у својим радовима. Свјетлост православног предања наглашена је иконом Исуса Христа којом се, одмах последије садржаја, отвара књига.

Оно што даје посебан квалитет књизи *Масџило боје Сунца* нису усвојене теорије и проницљиве анализе књижевних дјела, није ни беспријекоран језик и стил којим су радови писани, оно што ову књигу издваја није ни тачност увида, иако све ове одлике красе дјело Олимпијаде Кадић. Оно што плијени читаоца јесте чињеница која се намах увиђа читањем радова – монахиња Олимпијада своје ставове и исказе живи. То нису ставови које она самјерава према некој модерној теорији или најновијем сазнању, па могу временом да буду подложни промјенама, већ су промишљени у односу на мјерила јеванђелске поруке којом ауторка дише и ствара. Овом књигом монахиња Олимпијада, која је у предмонашком животу завршила Српску књижевност и језик са општом књижевношћу на Филолошком факултету у Београду, свједочи и свој личносни опит. Слиједећи послушање блаженопочившег митрополита Амфилохија, пише више служби и акатиста у славу светитеља и мученика Православне цркве. Ово пјесничко искуство ауторке уграђено је у радове *Акаџисџи – дјело вјере*, и *Сџомен свџиима (О Служби као књижевно-бојослужбеном џриносу Цркве у часџи Свџиима)*.

Монахиња Олимпијада, пишући о богонадахнутим дјелима, и сама својим дјелом преноси божанску инспирацију којом Господу приводи и своје читаоце јер по ријечима ауторке:

Када говоримо о богонадахнутом књижевном делу, дакле, можемо сведочити о једној дубљој димензији његовој: богонадахнуто песничко дело место је (условно речено) сусрета читаоца и писца са Богом и у Богу (112).

Др Биљана С. ТУРАЊАНИН НИКОЛОПУЛОС
Национални каподистријски универзитет у Атини
Филозофски факултет
Одсек за руски језик и књижевност и словенске студије
bilturan@slavstud.uoa.gr